

SAMMENDRAG

Denne rapporten presenterer resultatene fra prosjektet ”Likestilling og livskvalitet 2007”. Prosjektet er utført på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), som også har finansiert prosjektet.

Målet med prosjektet, slik det ble definert i BLDs prosjektutlysning, var å gjennomføre en ”Undersøkelse blant kvinner og menn, om menns oppfatning og forståelse av kjønnslikestilling i relasjoner, familie, arbeidsliv og samfunn”. Undersøkelsen skal både bidra til kunnskapsgrunnlaget for en kommende stortingsmelding om menn og å oppdatere kunnskapen i forhold til tidligere forskning, bl.a. Mannsrolleutvalgets undersøkelse ”Menn i Norge” fra 1988 (MN88).

Dataene til prosjektet er hentet inn gjennom en survey basert på et spørreskjema med i alt 123 spørsmål om likestilling¹ og livskvalitet, som ble besvart av 2805 personer første halvår 2007. Dette innebærer en samlet svarprosent på 41 prosent.

TNS Gallup sto for utsending og innsamling av skjema. Design, analyse og utarbeidelse av rapport ble utført av et prosjektteam basert på et samarbeid mellom Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI).

Rapporten er delt i tre hoveddeler.

- Del 1 er en gjennomgang av svarfordelingen i de forskjellige seksjonene i spørreskjemaet.
- Del 2 er en drøfting av hoveddimensjonene i undersøkelsen. I denne delen utvikles det et analyseapparat med seks dimensjoner av likestilling ved hjelp av samlemål (indekser), som skal avdekke hvordan de ulike sider ved likestilling virker i forhold til hverandre og hvordan dette varierer i ulike gruppedannelser basert på kjønn, alder osv.
- Del 3 presenterer særskilte analyser av temaene fødselspermisjon, vennskap, vold, arbeidsliv og ”de tradisjonelle” og ”de likestilte”.

Hovedpunkter fra rapportens del 1

Oppvekst

- Savnet etter far er mindre hos de yngre mennene enn hos de eldre, noe som tyder på at far er blitt mer tilstedeværende i guttenes oppvekst de siste årtiene, innenfor den oppvekstperioden som undersøkelsen dekker, dvs. frem til ca 1990. På spørsmål om de synes far burde ha vært mer sammen med dem, svarer 57 prosent av mennene mellom 35 og 49 år ”ja” eller ”delvis” (samlet). Blant dem mellom 17 og 24 år har andelen sunket til 38 prosent.
- I samme periode er det en utvikling i retning av at far nå fremstår som en mindre streng skikkelse i barnas liv, enn tidligere. Bare rundt 4 prosent av de aller yngste rapporterer at de har opplevd fysisk straff eller vold fra fars side, mot rundt 18 prosent av dem mellom 35 og 49 år som har opplevd dette. Dette gjelder både menn og kvinner.

---

¹ Likestilling skal her og i resten av rapporten forstås som kjønnslikestilling, med mindre noe annet er nevnt eksplisitt.

- Samtidig tyder tallene på at oppvekstmiljøet utenfor hjemmet er blitt tøffere i perioden som dataene våre beskriver, med større innslag av erting og plaging. I MN88² svarte 45 av mennene ”ja” eller ”delvis” (samlet) for at de hadde opplevd å bli ertet eller plaget i oppvekstmiljøet utenfor hjemmet. I vår undersøkelse er andelen øket til 54 prosent.

Utdanning

- Blant dem med universitets- og høgskoleutdanning på inntil 4 års varighet er andelen kvinner i dag høyere enn andelen menn.
- Det er en noe høyere andel menn enn kvinner som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) for at det ”i venneflokken ikke var så nøye med skolearbeid og lekser”. 68 prosent av mennene svarer dette, mot 55 prosent av kvinnene. I aldersgruppen 17 til 34 år er andelen menn enda større - 75 prosent. Blant kvinner er det ingen signifikant aldersvariasjon.
- Det er betydelige kjønnsforskjeller i innstillingen til utdanning og jobb. Flere kvinner enn menn sier at det er viktig med en jobb der en kan hjelpe andre, eller som lar seg kombinere med barn og familie. Flere menn er opptatt av at jobben skal gi god inntekt, og at den skal gi mulighet for å løse tekniske og praktiske oppgaver.
- Rundt 60 prosent av mennene sier at det er viktig med en jobb som lar seg kombinere med barn og familie.
- Blant yngre menn er det også en større andel som tilslutter seg utsagnet ”Jeg ville ha en jobb der jeg kunne hjelpe andre”. 29 prosent av dem mellom 35 og 49 år svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) til dette. Blant menn mellom 17 og 24 år øker andelen til 42 prosent.

Arbeid

- Norsk arbeidsliv er kraftig kjønnsdelt. Mens rundt 30 prosent av mennene rapporterer at de jobber innen industri, håndverk, bygg og anlegg, er det bare snau 10 prosent av kvinnene som gjør det. På den andre siden har vi helse og omsorg der vi finner rundt en fjerdedel av kvinnene, men bare rundt fem prosent av mennene. En sammenligning med MN88 tyder ikke på at det har skjedd noen endring på dette området de siste tjue årene.
- Gjennomsnittsmannens gjennomsnittlige arbeidsdag er i gjennomsnitt en drøy time lengre enn gjennomsnittskvinnens.
- Menn er oftere enn kvinner å finne blant dem som i gjennomsnitt jobber fra 40 timer i uken og oppover. Blant dem som oppgir at de jobber 50 timer i uken eller mer, finner vi nesten utelukkende menn. Kvinnene, på den andre siden, er overrepresentert blant dem som jobber mindre enn normal arbeidsuke.
- Når gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid øker utover normaltid, øker også andelen av både menn og kvinner som svarer at de arbeider ”mer enn de ønsker”. Andelen kvinner som sier de jobber mer enn de ønsker, er likevel større enn andelen menn, både blant dem som jobber normal arbeidsuke og dem som i gjennomsnitt jobber mer enn dette.

---

² ”Menn i Norge”, Mannsrolleutvalgets undersøkelsen fra 1988.

- Blant dem som sier at de ”jobber akkurat passe”, har gjennomsnittsmannen en gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid som er om lag fem timer lengre enn gjennomsnittskvinnen. Det ser ut som om gjennomsnittsmannen og gjennomsnittskvinnen har ulik oppfatning av hva det vil si å jobbe ”passe mye”.
- Flere menn (47 prosent) enn kvinner (38 prosent) svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tar arbeidsoppgaver fra jobben med seg hjem. Blant mennene er det særlig de som jobber i kultur, media, undervisning og forskning som svarer dette (69 prosent). På andre plass kommer de som jobber i bank, forsikring, finans og IT (64 prosent). Lavest er andelen blant dem i industri, håndverk og bygg- og anlegg (35 prosent). Også hos kvinner ligger kultur, media, undervisning og forskning her på topp (82 prosent).
- På spørsmål om de ofte tenker på jobben når de er hjemme, svarer 74 prosent av både menn og kvinner ”ja” og ”delvis” (sammenlagt). Igjen topper kultur, media, undervisning og forskning lista og for både menn og kvinner (87 prosent). Innen helse og omsorg er det noen flere kvinner (74 prosent) enn menn (71 prosent) som svarer ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på at de ofte tenker på jobben når de er hjemme.
- Flere menn enn kvinner sier de arbeider mer enn normal arbeidsuke (35 til 40 timer i gjennomsnitt) fordi arbeidsplassen krever det, eller fordi ”det er nødvendig for karrieren”. De fleste kvinnene som jobber mindre enn normal arbeidsuke, gjør det for å ta seg av hjem og familie. På andre plass følger de som svarer at jobben ikke tilbyr heltidsarbeid.
- Også en gruppe menn (15 prosent) svarer at de jobber mindre enn normal arbeidsuke for å få mer tid til hjem og familie.

Livet i husholdningen

- Hvis vi sammenligner nåværende bosted med oppvekststed, finner vi en tendens til at kvinner i noe større grad enn menn trekker mot de største byene: blant kvinnene som vokste opp i spredte bygde strøk, er det 23 prosent som oppgir at de nå bor i en by med over 50 000 innbyggere, mot 19 prosent av mennene.
- I vår undersøkelse kartlegges arbeidsdelingen rundt sju typiske arbeidsoppgaver i husholdningen (vasking, rydding, matlaging, med mer). Vi har sammenlignet svarene med tilsvarende svar fra 2002³ og finner at andelen menn og kvinner som svarer at de enten deler på disse oppgavene eller gjør dem sammen, er noe større i dag. Vi tolker tallene som en indikasjon på at utviklingen mot større likestilling i hjemmet er en prosess som stadig pågår.
- Handling av dagligvarer er den arbeidsoppgaven som parene deler mest på, etterfulgt (i synkende orden) av rydding, gjøre rent i huset, betale felles regninger, lage mat, vedlikehold/oppussing, og klesvask, som er den minst likestilte aktiviteten.
- Både menn og kvinner er samtidig enige om at kvinner bestemmer noe mer på de områdene i husholdningen som tradisjonelt har vært kvinnens ansvarsområde. Omfordeling av ansvar og innflytelse synes å være en ”tregere” prosess enn omfordeling av arbeid. Det er på områdene som historisk sett har vært mest kvinnedominerte, at mannens ansvar/innflytelse er minst. 63 prosent av kvinnene sier at det er ”vanligvis jeg” som bestemmer ”hva som er rent og ryddig nok”. På motsatt

---

³ ISSP

side kommer bilkjøp, hvor mannen bestemmer mest. Her svarer 40 prosent av mennene at det er "vanligvis jeg" som bestemmer.

- Om lag 80 prosent av mennene og 70 prosent av kvinnene mener likestillingen hjemme er "svært" eller "ganske" bra.
- Blant dem med høyere sosioøkonomisk status er det en større andel som bor sammen med en partner, enn blant dem med lavere sosioøkonomisk status, særlig blant menn.
- Blant dem med høyere sosioøkonomisk status er det en større andel som bor sammen med barn. Sammenhengen er også her sterkere for menn enn for kvinner.

Partner, partnervalg

- 75 prosent av kvinnene som mener likestillingen i hjemmet er svært bra, er samtidig meget fornøyd med samlivet. 34 prosent av de som mener at likestillingen er "verken bra eller dårlig", er også meget fornøyd med samlivet. Mennenes svar følger i hovedsak samme mønster. For kvinner som vurderer likestillingen hjemme som "ganske dårlig", synker andelen helt til 11 prosent for svarkategorien "meget fornøyd" med samlivet.
- Ved valg av partner er utseende og seksuell tiltrekning noe viktigere for menn enn for kvinner.
- Omtrent halvparten av alle menn og kvinner har en partner på samme utdanningsnivå som dem selv.
- Det er flere kvinner enn menn som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere. Blant dem som beskriver nåværende samliv, er det rundt 5 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene som svarer at partners jobb er/var et hinder når det gjelder egen jobb eller karriere.
- Vold og trusler om vold synes å være et problem som rammer en relativt liten andel av dem som lever sammen. 96 prosent av dem som beskriver sitt nåværende parforhold, svarer at det aldri har forekommet vold i parforholdet. Andelen som rapporterer vold i tidligere (nå avsluttede) parforhold, er likevel betydelig høyere enn blant de som rapporterer fra sitt nåværende parforhold.
- Kvinner tar litt oftere enn menn initiativ til å søke hjelp i samlivet.
- Andelen menn som har vurdert å bryte ut av samlivet, er betydelig større i dag enn for 20 år siden, men kvinnene vurderer dette noe oftere enn menn.

Barn og foreldre

- Både mødre og fedre ytrer ønske om å jobbe mindre og være mer sammen med barna. Når arbeidstiden øker, stiger andelen av de som ønsker mer samvær med barna. Andelen øker også med synkende alder på yngste barn.
- For fedre som i gjennomsnitt jobber mer enn 40 timer i uken finner vi at når det yngste barnet er mellom 15 og 18 år, er det 15 prosent som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barnet, når det yngste barnet er mellom 1 og 3 år, er det rundt 80 prosent fedre som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barnet. Det er for få kvinner i denne kategorien til at vi får signifikante resultater.
- For foreldre med normalarbeidstid (35-40 timer) har vi foretatt en sammenligning mellom foreldre med yngste barn 15-18 år og de med yngste barn 1-3 år: Både blant menn og kvinner som ønsker å jobbe mindre av hensyn til barna, øker andelen fra 23

prosent hos dem med de eldste barna til omlag 65 prosent hos dem med de yngste barna.

- Både menn og kvinner ønsker at far skal få mer permisjon. Det alternativet som får mest støtte av både menn og kvinner, er at fars betalte permisjon bør økes, men at mor bør beholde like lang permisjon som i dag. Av de mer radikale forslagene, er det forslaget om en likedeling av permisjonen som får mest støtte, ca 15 prosent av begge kjønn støtter dette.
- Blant fedrene som var alene hjemme med barnet under permisjonstiden, er det en økt andel som mener at dette har ført til bedre kontakt med barnet senere.
- En større andel menn enn kvinner mener at barna bør bo omtrent like mye hos begge foreldrene etter et samlivsbrudd. Mannsandelen som mener dette er også større enn for 20 år siden. På spørsmål om hvor barna bør bo etter et eventuelt samlivsbrudd, svarte 83 prosent av mennene i 1988⁴ ”hos begge eller hos meg”. I vår undersøkelse er andelen steget til 88 prosent.
- Rent faktisk bor barn i dag i langt større grad hos mor enn hos far etter et samlivsbrudd. Andelen som har barn, men som ikke bor sammen med dem, er betydelig større blant menn enn blant kvinner.
- En lavere andel menn enn kvinner mener at mødre og fedre i dag regnes som likeverdige foreldre.

Likestilling – Erfaringer og holdninger

- Kvinner rapporterer i større grad enn menn at de opplever å bli negativt forskjellsbehandlet på grunnlag av sitt kjønn. Fire prosent av mennene oppgir at de har ”blitt hindret i å nå et mål” og ”fordi de er menn”. 14 prosent av kvinnene oppgir at de har ”blitt hindret i å nå et mål” og ”fordi de er kvinner”.
- Det er ikke enighet om hva likestilling er eller bør være.
- Både menn og kvinner slutter opp om likestillingspolitiske kjerneelementer som ”kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk” og ”kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt”.
- En større andel av mennene enn av kvinnene mener at likestillingen mellom kjønnene har kommet langt nok og at likestillingen stort sett er innført allerede.
- Flertallet av både kvinner og menn mener at likeverd er viktigere enn likestilling.
- To av tre mener dagens likestillingsarbeid er mest til fordel for de vellykkede i samfunnet.
- Oppslutningen om kvoteringsordninger er ikke spesielt høy, men støttes av flere kvinner enn menn.
- Rundt 80 prosent av både menn og kvinner mener voldtekt er menns ansvar.

Helse og livskvalitet

- En større andel menn enn kvinner føler seg vel med kroppen sin.
- En større andel kvinner enn menn sier de har ulike psykiske og fysiske plager, som depresjon, angst, stress, vond rygg og manglende sexlyst.

---

⁴ MN88

- Overvekt rammer kvinner hardere enn menn i form av ubehag og dårlig selvbilde.
- Flere menn enn kvinner er i kontakt med vold utenfor hjemmet, både som utøvere og som ofre.

Hovedpunkter fra rapportens del 2

Hoveddimensjonene i studien

- Likestilling består av flere dimensjoner. Hva man mener om likestilling eller hvilke holdninger man har, er noe annet enn hva man gjør i praksis. Positiv holdning betyr ikke uten videre at holdningen følges opp i handling. Likestillingsholdning og likestillingspraksis er to ulike sider eller dimensjoner ved likestilling. Det finnes også flere slike dimensjoner.
- I del 2 av rapporten presenterer vi analyser av seks dimensjoner knyttet til likestilling:
  1. Likestillingsholdning
  2. Likestillingspraksis
  3. Parfordeling (ressursfordeling mellom kvinne og mann i samliv)
  4. Kjønnsutforming (maskulinitet – femininitet)
  5. Likestilling i oppveksten
  6. Livskvalitet
- Kapitlet presenterer et analyseapparat med disse seks dimensjonene og som kan brukes til analyse av likestillingens tilstand. Det gir en oversikt over hvordan de ulike dimensjonene henger sammen, blant menn og kvinner, og i ulike inntekts- og aldersgrupper.
- Resultatene viser at likestilling i praksis påvirkes mye av holdning til likestilling. Et nytt resultat i forhold til debatt som har fremhevet at menn er splittet overfor likestilling, er at sammenheng mellom holdning og handling kommer klart frem blant menn.
- Mannens holdning er imidlertid slett ikke det eneste som avgjør hvordan han opptrer i praksis. Et annet trekk med stor betydning er fordelingen av ressurser, særlig inntekt, i parforholdet. Også forholdene på jobben har betydning.
- Likestilling avhenger både av egne valg og holdninger, og av livssituasjon og sosial kontekst. Analysen viser at sosial struktur, men også kjønnkultur og sosialpsykologiske mønstre, betyr mye. Dette kommer klarere frem enn i tidligere forskning.
- Kapitlet gir en oversikt over hvilke trekk som øker sjansen for likestilling i praksis blant menn og kvinner. Ved siden av parfordeling og yrkesliv viser det seg at kjønnutforming og kjønnkultur er viktige dimensjoner, mens likestilling i oppveksten virker noe svakere inn.
- Kapitlet gir også en oversikt over trekk som virker positivt inn på livskvalitet. Likestilling er knyttet til økt livskvalitet, i mindre grad hos menn enn kvinner.
- Det er fortsatt såpass mange problemer knyttet til å gjennomføre likestilling i praksis i hjemmet og på jobben, at gevinsten i form av økt livskvalitet ennå ikke er klar og tydelig blant menn, selv om den er større enn før.
- Analyseapparatet gir mulighet til mer systematiske analyser av hvordan ulike likestillingsforhold opptrer enn det som tidligere har vært tilgjengelig i forskning. Det blir

mulig å se ulike dimensjoner og bakgrunnstrekk i sammenheng og å vurdere hva som er viktig og mindre viktig.

- Et hovedresultat er at likestilling er et bredt samfunnsmessig, kulturelt og psykologisk mønster som ikke kan sees isolert fra andre forhold i samfunnet.

Likestillingsholdning

- Likestillingsholdninger blir målt gjennom omlag 20 spørsmål i undersøkelsen. Noen av disse handler om personens egen holdning, mens andre også har et element av vurdering. Vi laget flere samlemål (indekser) for likestillingsholdninger. De gir omtrent det samme bildet, for selv om det er gradforskjeller mellom holdninger og vurderinger, utgjør dette én dimensjon. Kapitlet beskriver hovedindeksen for dimensjonen, som bygger på klare holdninger.
- Undersøkelsen viser fire hovedmønstre i likestillingsholdningen. Dette er holdninger knyttet til henholdsvis:
  - Kjønn- og likestillingspolitikk
  - Observasjon/kritikk
  - Tradisjonalt og miljø
  - Likedeling av forsørging, beslutninger og arbeid i hjemmet ("kjerneverdier").
- Noen av disse holdningsmønstrene har mer effekt enn andre overfor likestilling i handling (likestillingspraksis). Dette gjelder særlig holdninger knyttet til kjønns- og likestillingspolitikk, og holdninger knyttet til likedeling.
- De som har tradisjonelle eller negative holdninger knyttet til kjønns- og likestillingspolitikk, er ofte også preget av "likeverdsorientering" ("likeverd viktigere enn likestilling") og "særartstenkning" ("menn og kvinner er grunnleggende forskjellige").
- Undersøkelsen viser at kjønnspolitikk er knyttet til personlig kjønnsutforming. Særlig blant menn er det forbindelse mellom tradisjonell kjønnsutforming, og motstand mot videre likestilling, vekt på særart, og andre spørsmål innen denne undergruppen av holdninger.
- For å se nærmere på holdninger som innebærer at man er negativ til videre likestilling, slo vi sammen tre delvis overlappende holdninger: "nok likestilling", "nok innvandring", "nok statlig interaksjon" – i én indeks, altså en "nok-er-nok"-tendens. Selv om denne tendensen som ventet er sterkt partipolitisk assosiert, er det synet på innvandring og stat, mer enn synet på likestilling, som mest trekker i partipolitisk retning.
- Man kunne kanskje vente å finne en slags "politisk kjerne av likestillingsmotstand", men sporene her er nokså moderate eller svake. Vi lette etter denne kjernemotstanden på litt forskjellige måter, uten å finne så mye. Det som analysene i stedet viste, var en ganske sterk assosiasjon med lavere utdanning og som gikk igjen på flere punkter – hos respondenten, foreldrene og partneren. Dessuten fant vi en forbindelse til enkjønnete til at "nok-er-nok"-tendensen har et element av forskansning og underlegenhetsfølelse i seg, særlig knyttet til utdanning.
- Noen av holdningene er preget av større kjønnsforskjeller enn andre. De er kanskje mer "avslørende" i forhold til en kjønnsdelt virkelighet. Dette gjelder blant annet familieansvar og forsørgeransvar. Disse holdningene kan også sees som utspill i forhandlingene i hjemmet – ikke bare som en rapport om hvordan situasjonen er.

Likestillingspraksis

- Undersøkelsens hoveddimensjoner er svært relevante for å forklare variasjon i likestillingspraksis. De har ofte mer forklaringskraft enn tradisjonelle bakgrunnsvariabler som kjønn, utdanning, inntekt og alder. Det er særlig balansert parfordeling, positiv holdning til likestilling samt ikke-tradisjonell kjønnsutforming som virker inn, men også likestilling i oppveksten har betydning.
- Av bakgrunnsvariablene er det særlig yngre alder som øker sjansen for likestilt praksis. Mer utdanning virker svakt i samme retning.
- God livskvalitet henger også sammen med økt sjanse for likestilt praksis. God livskvalitet (særlig tydelig hos kvinner) er trolig ikke bare en virkning av likestilt praksis, men kan også være en årsak.
- Analyser av bakgrunnen for likestillingspraksis viser at hele ”anatomien” omkring likestilling betyr mye, med parfordeling i teten - og ikke bare menns eller kvinners holdninger og forventninger.
- Sammenhengen mellom likestilling og livskvalitet blir tydeligere når likestillingen har kommet lengre. Dette har blant annet sammenheng med sosial innovasjon. Dersom innovasjon eller oppbrudd fra tradisjonelt ulikestilte kjønnsroller blir samfunnsmessig og kulturelt godtatt, har likestillingspraksis tydeligere forbindelse med god livskvalitet både hos menn og kvinner, ikke bare blant kvinner, men generelt.
- Her ligger også en sentral utfordring for politikktutforming. Et gjennomgående budskap i undersøkelsens resultater er at likestilling handler om organisering, rammebetingelser og fordeling av ressurser – ikke bare om holdninger.
- Den psykologiske dimensjonen er også viktig. Vi ser mange tegn på at kjønnsutforming og trygghet til å velge mer individuelt, betyr mye. Vi ser også at tillit til at samlivet vil vare, virker sterkt inn på livskvalitet, som igjen (særlig blant kvinner) er assosiert med likestillingspraksis.

Parfordeling

- Mer likeverdig parfordeling øker sjansen sterkt for mer likestilt praksis. Dette er et hovedfunn i surveyen. Effekten er mest tydelig blant menn, men den er trolig like viktig blant kvinner.
- Likeverdig parfordeling øker også sjansen – litt svakere – for mer likestillingsvennlige holdninger. Parfordelingen er altså mer et handlingsparameter enn et holdningsparameter. Den virker så å si ”bak ryggen” på holdningene.
- Innen dimensjonen parfordeling er det særlig inntektsfordelingen som har sterk innvirkning på likestilling. Fordelingen av andre ressurser betyr også en del, men inntekt peker seg ut.
- I et samfunn med menn i tradisjonell overhodeposisjon vil mannsdominans innen ulike typer ressurser slå ut omtrent på samme måte (dvs. gi lite likestilling). Dette er ikke lenger situasjonen i dagens Norge. Utdanning er blitt likt fordelt i det norske gjennomsnittsparet. Av de mannsdominerte ressursene er det først og fremst inntektsfordelingen som virker inn på likestillingspraksis. Andre typer ressursdeling betyr mindre. Dette kan tolkes i retning av en fortsatt ”erosjon” av mannens tradisjonelle overhodeposisjon.

- Likestilling i oppveksten har en modererende, men nokså svak forhindrende effekt på mannsdominert parfordeling senere i livet. Effekten av likestilling i oppveksten er større blant menn enn blant kvinner. Vi hadde ventet noe sterkere resultat, særlig blant kvinner.
- Parfordelingen er bare svakt assosiert med kjønnsutforming. Dette resultatet er overraskende i forhold til mange antakelser i debatten. Resultatet kan ha sammenheng med at kjønn i dag har blitt mer ”frisatt” eller noe individuelt. Det er også mulig at den ene dimensjonen i noen grad kan erstatte den andre. Det man ikke har i ressurser, kan man forsøke å ”kompensere for” gjennom kjønnsutformingen. Slike momenter kan forklare lav samlet assosiasjon.
- Effekten av inntektsfordeling på likestillingspraksis er nesten like sterk blant kvinner som blant menn. Den er sterk og klar for begge kjønn. Men den bestemmer ikke alt. Vi finner en tendens til ”individuering” som innebærer at parfordelingens effekt blir dempet. Mange, både blant menn og kvinner, ser ut til å kunne oppføre seg nokså frihetlig overfor parfordelingen. Dette er tydeligst blant kvinnene, blant de yngre, og blant de som markerer uavhengighet i parforholdet.
- Man kunne tenkt seg at likestilt parfordeling i dagens Norge betyr økt livskvalitet. Dit har vi imidlertid ikke kommet. Resultatene forteller i stedet om varierende effekter. Det er ikke klart at kvinner og menn med lik ressursfordeling også har bedre livskvalitet. I stedet får vi et bilde der parfordelingen særlig i form av skjev inntektsdeling bremser likestillingen i hjemmene.
- Resultatene viser at inntektsfordelingens effekt ikke er ”rent økonomisk”. Dette handler ikke bare om hva som lønner seg mest, mannens eller kvinnens lønnsarbeid. Sosiale, kulturelle og sosialpsykologiske forhold kommer sterkt inn i bildet, ikke bare de økonomiske.
- Tallene viser blant annet at effekten av parfordeling på likestillingspraksis er mye større i par der mannen opplever at han er hovedforsørgeren, enn i par der han ikke gjør det.

Kjønnsutforming

- Kjønnsutforming og maskulinitet/femininitet er sentrale emner i kvalitativ forskning, men sjeldnere i kvantitativ forskning. Det er en ”myk” dimensjon som kan være vanskelig å måle. Kapitlet presenterer hvorfor det er viktig å få dette med i en undersøkelse av likestilling, og hva slags målemetoder som ble utviklet.
- Et hovedresultat er at tradisjonell kjønnsutforming reduserer sjansen for likestilt praksis. Dersom kjønnsgransene i et ekteskap eller samliv er tradisjonelt opptrukket, blir det vanskeligere å krysse dem, for eksempel i forhold til husarbeid.
- Selv om undersøkelsens skala for maskulinitet og femininitet er nokså enkelt utformet, gir resultatene et klart signal om at grensekryssing – det å ligne på det motsatte kjønn - er vanskelig og rammes av stigmatisering.
- Et viktig funn er at kjønnsutforming i dag fremstår som et mer ”ensrettet” område enn likestilling. Det er fortsatt risikabelt å bli ansett som lik det motsatte kjønn.
- Undersøkelsen omfatter et samlemål for kjønnsutforming som har med respondentens underlegenhet i forhold til andre av samme kjønn. Ut fra internasjonal forskning bl.a. om hierarkiske maskulinitetsformer er dette sentralt. Resultatene tyder imidlertid på at plassering i forhold til femininitet og maskulinitet, og forholdet til andre av samme kjønn, utgjør to nokså atskilte mønstre.

- Det at man er kjønnskonform (at en mann oppfatter seg som svært mannlig, en kvinne som svært kvinnelig) er ikke et ”vern” mot underlegenhetsfølelse i Norge anno 2007.
- Hovedindeksen for kjønnsutforming bygger på skalaen for femininitet og maskulinitet, og på to andre momenter: seksuell konformitet og holdning til kjønnssegregering i yrkeslivet (men ikke underlegenhet, siden dette forstyrrer bildet). Den har visse svakheter (litt for sterkt assosiert med likestillingsholdning), men gir alt i alt de klareste resultatene.
- Kjønnsutforming har større forbindelse med likestillingspraksis blant menn enn blant kvinner. Dette har sammenheng med at også kjønnsstradisjonelle kvinner delvis (dvs. oftere enn tradisjonelle menn) forteller om likestilt praksis. Lavere alder er knyttet til mindre tradisjonell kjønnsutforming, noe som særlig er tydelig blant kvinner.
- Kjønnsutforming henger sammen med sosialpsykologiske trekk i materialet. Tillit og tro på at samlivet vil vare, betyr større sjanse for individuell kjønnsutforming.
- Oppvekstforholdenes betydning for kjønnsutforming er mindre enn man kunne ventet. Dette kan ha sammenheng med et mer individualistisk samfunn og mindre entydig ”sosial arv”. Budskapet kan være sterkt over generasjonene, men det forvaltes på ulike måter. Tendensen er dessuten at parfordeling og strukturelle variabler veier tungt i det samlede bildet, og i noen grad ”skjærer gjennom” kjønnsutforming og kultur.
- Blant menn er tradisjonell kjønnsutforming noe mer vanlig på høyere inntektsnivå, mens mønsteret blant kvinner er annerledes: kvinner på høyere inntektsnivåer har mindre tradisjonell kjønnsutforming. Når det gjelder utdanning, er mønsteret likt på tvers av kjønn. De på lavere og middels utdanningsnivå er noe mer preget av tradisjonell kjønnsutforming enn de på høyeste nivå.
- Effekten av kjønnsutforming og parfordeling på likestillingspraksis varierer ut fra sosial status. Mens parfordelingen betyr mest for likestillingspraksis på høyere nivåer (”øvre middelklassefaktor”), betyr kjønnsutforming mest på middels nivå (”lavere middelklassefaktor”).

Likestilling i oppveksten

- Selv om likestilling i oppveksten i første omgang ser ut til å virke nokså svakt inn på likestilling i dag og andre dimensjoner i undersøkelsen, viser mer detaljerte analyser at den reelle virkningen er noe større. Noen av analysene viser at effekten av likestilling i oppveksten kan komme ganske sterkt frem i den statistiske analysen.
- Vi antok i utgangspunktet at kjønnsutforming og parfordeling er ”mellomliggende” variable i forhold til likestilling i oppveksten og likestillingspraksis. Dette ser ut til å stemme, særlig når det gjelder kjønnsutforming. Med kontroll for kjønnsutforming, blir sammenhengen mellom likestilling i oppveksten og praksis i dag ganske sterk.
- Hovedinntrykket er imidlertid at forbindelsen med oppvekstforhold har blitt mer individualisert og varierende. Senere forhold – utdanning, arbeidsliv, samliv – virker også sterkt inn.
- For eksempel ser vi bare nokså svake tendenser til at unge menn og kvinner fra likestilte hjem valgte mer utradisjonelt i forhold til kjønnsdelingen i arbeidslivet. Her er det viktig å huske at oppvekstene som respondentene i materialet forteller om, ligger en del år tilbake, typisk sett på 1960- og 70-tallet. Likestilling var knyttet til kostnader, ikke bare gevinster, i den oppvekstperioden undersøkelsen tar opp. Dette forklarer hvorfor sammenhengen med likestilling i dag ikke er sterkere. Og

strukturelle forhold, blant annet parfordeling, veier generelt tyngre enn sosialisering i forhold til likestilling i dag.

- Av de ulike underdimensjonene vi analyserer i kapitlet, er det likestilling i beslutninger hos foreldrene som har mest effekt, mens ikke-tradisjonell arbeidsdeling i oppveksthjemmet, oppvekstmiljø med vennskap på tvers av kjønns grensen og andre momenter, har mindre klar betydning.

Livskvalitet

- Vi måler livskvalitet på tre nivåer – egenvurdering, detaljspørsmål og helsespørsmål – som er samlet i en hovedindeks for livskvalitet. Kapitlet tar opp hvordan dette samlemålet og indikatorer for ulike mønstre på området er knyttet til de andre fem dimensjonene i studien.
- Mange trekk innen området helse og livskvalitet er ”kjønnet”. Det gjelder også menns mindre åpenhet om helse, og større dødelighet fra en del viktige sykdommer. Selv om vi ikke kan sammenligne helt presist i forhold til tidligere tall, ser det ut til at menns åpenhet om psykisk helse har blitt noe større.
- Blant undersøkelsens hoveddimensjoner er det først og fremst likestillingspraksis som er assosiert med livskvalitet, særlig blant kvinner, og særlig når det gjelder egenvurdering av livskvalitet. Bildet er svakere og mer usikkert blant menn.
- Blant kvinner betyr likestilt praksis i hjemmet minst like mye for livskvaliteten som mer anerkjente forklaringsvariable av typen inntekt, ekteskap/samboerskap og utdanning.
- Noen funn tyder på at tradisjonell kjønnsutforming kan ha en viss ”beskyttende” effekt på helse og livskvalitet, men tendensen er uklar og svak. Vi ser også en del trekk som går sammen med god livskvalitet, som tro på at parforholdet vil vare livet ut.
- Betydningen av likestilling i oppveksten for livskvalitet i dag avhenger av hva man tar med i analysen. Dersom man tar med problemer som mange vil assosiere med manglende likestilling, som vold/straff i barndomshjemmet, blir effekten stor. Gjør man ikke det, blir effekten moderat.
- Samlet sett er det vold/straff, savn av foreldre, og – svakere – brudd mellom foreldrene, som setter mest spor når det gjelder livskvalitet senere i livet, men bortsett fra vold er forbindelsene stort sett ikke så sterke.
- Vold/straff i barndomshjemmet har imidlertid klar og sterk negativ effekt på livskvalitet senere i livet. Nivået for risikoatferd, aggresjon, depresjon, angst og andre psykiske symptomer er jevnt over dobbelt så stort blant dem som opplevde vold/straff, sammenlignet med dem som ikke opplevde det. Mønsteret er omtrent det samme blant menn og kvinner.
- Ett av resultatene fra 1988-studien, at vold i barndommen øker sjansen sterkt for å ha medvirket til trafikkulykke med personskade senere i livet, blir bekreftet – nå for begge kjønns vedkommende. Nivået blir nesten doblet.
- Trivsel på jobben betyr også en god del for livskvaliteten. Det som særlig virker positivt inn er at jobben ikke preges av konflikt og baksnakking, at arbeidstakeren har selvbestemmelse i arbeidet og et godt forhold til overordnede. Forholdene i familie/samliv virker også inn.
- I en egen analyse av skilsmisse/samlivsbrudd med barn, ser vi at de som har opplevd dette, gjennomgående har dårligere livskvalitet, samtidig som effekten reduseres over

tid. Tap av kontakt med barn ser ut til å være den viktigste negative faktoren, som særlig er synlig blant fedrene. Dette betyr mer enn konfliktnivået mellom foreldrene i seg selv.

- Mange skilte foreldre klarer imidlertid å unngå konflikter omkring barna, noe som sammen med tidsfaktoren (bruddet ligger en del år tilbake i tid) demper effekten på livskvalitet i vårt materiale. Resultatene tyder på en ganske stor, og trolig økende, ”fredstendens” på dette området, med mer balanserte ordninger etter brudd, særlig blant de yngre.
- Skilsmisse eller brudd har også blitt mer ”normalisert”. Vi ser tegn til større kjønnsbalanse når det gjelder initiativ til brudd, på samme vis som tallene viser mer balansert omsorgs- og arbeidsdeling innen intakte ekteskap og samboerforhold.
- I utgangspunktet antok vi at livskvalitet ville være mindre klart knyttet til likestilling enn de andre hoveddimensjonene i studien. Resultatene viser likevel at likestilling har stor positiv betydning for livskvalitet. At dette nå også i større grad enn før gjelder menn, er et nytt og viktig funn. (Dette beskrives videre i del tre, kapitlet om de tradisjonelle og de likestilte).
- Analysene i kapitlene i del to av rapporten illustrerer hvordan man kan arbeide videre med dimensjonene og de spennende mulighetene dette gir, til å få bekreftet eller avkreftet vanlig tankegang og typiske påstander i likestillingsdebatten. Hoveddimensjonene i studien kan kombineres og vurderes sammen med bakgrunnsvariabler, samtidig som presisjonen kan forbedres ved å bruke subdimensjoner og enkeltvariable innen hver dimensjon. Detaljanalysene gir ofte klarere og mer forståelige resultater, som kan være veiledere til videre kvalitativ og kvantitativ forskning.

Hovedpunkter fra rapportens del 3

Fødselspermisjon

- Sammenligner vi mennenes permisjonsuttak før og etter 2000, finner vi at fars andel av den totale permisjonstiden (egen + partners tid) har økt et sted mellom 25 og 35 prosent.
- Bedre fødselspermisjonsordninger for menn etter 2000 ser altså ut til å ha ført til økte andeler menn som tar lengre permisjon. Samtidig er fars andel av permisjonsuttaket fremdeles betydelig mindre enn mors.

Vennskap

- Det ser ut som om vennskapet er i ferd med å styrke sin posisjon som relasjon, særlig blant unge menn. Når vi sammenligner eldre og yngre menn, bekrefter våre data den utviklingen som Statistisk sentralbyrå har funnet tidligere: en større andel menn i dag har nære venner, enn før.
- Hvis vi ser på menn over 35 år, er andelen som ikke har nære venner ca 20 prosent. Blant de yngste (17-24 år) synker andelen til 7 prosent.
- Vennskap synes å være et felt for integrering mellom etniske grupper, særlig blant unge menn. Andelen i befolkningen som sier de har nære venner med en annen etnisk bakgrunn, er totalt sett liten, den ligger rundt 15 prosent, men blant de yngste mennene (17-24 år) er det hele 40 prosent som sier de har nære venner med en annen etnisk bakgrunn. Blant de yngste kvinnene ligger andelen på 29 prosent.

- Det er også en tendens til at de som har venner med en annen etnisk bakgrunn, er noe mer liberale i synet på innvandrere og asylsøkere. Respondentene bes ta stilling til påstanden ”Vi har nok asylsøkere og innvandrere her i landet”. Andelen av alle menn som her er helt eller litt enig (samlet) er 71 prosent. Denne synker til 59 prosent blant de som har venner med en annen etnisk bakgrunn. Den tilsvarende andelen blant kvinner synker fra 66 til 42 prosent.
- Blant menn er det særlig de mellom 25 og 34 år som har problemer med å innpasse tid til venner i de øvrige gjøremålene sine, og andelen ligger klart over kvinneandelen.
- Fravær av nære venner er forbundet med en tydelig svakere livskvalitet, både generelt, og når vi ser på enkeltfaktorer som angst, depresjon, selvmordstanker, med mer. Det eneste punktet der vennskapet ikke har denne effekten, er ved vennskap med personer med annen seksuell orientering og annen etnisk bakgrunn.
- Miljøet i oppveksten har en viss betydning for senere vennskap. De som opplever fysisk straff eller vold hjemme eller å bli ertet eller plaget ute, er i større grad enn andre uten nære venner. Barn av foreldre med høyere utdanning har i noen grad flere nære venner.

Vold

- Det å være i berøring med vold i en situasjon øker risikoen for kontakt med vold i en annen. Dette begynner i oppveksten og fortsetter livet ut.
- Fysisk straff/vold hjemme gir økt sannsynlighet for at man ertes og plages i miljøet utenfor hjemmet. Vi finner også en sammenheng mellom rapportering av konflikt på arbeidsplassen, vold og konflikt i samlivet, og utsatthet for vold i utemiljøet som voksen.
- Alle former for kontakt med vold i oppveksten er forbundet med lavere livskvalitet, både når vi spør om livskvalitet i barne- og tenårene, og når vi spør om livskvalitet i dag.
- Voldsutsatte har oftere psykiske problemer, rus- og alkoholproblemer og selvmordstanker. Kvinner er mer utsatt enn menn.
- Det er en sterk sammenheng mellom vold og samlivsbrudd. En større andel av dem som opplever vold i samlivet, har seriøst vurdert å bryte ut av samlivet. Blant kvinnene som har opplevd vold fra en partner de fremdeles bor sammen med, har 73 prosent seriøst vurdert å bryte ut av samlivet, mens det blant kvinner som ikke har opplevd dette, er 29 prosent som har vurdert å bryte. Blant mennene er tallene henholdsvis 67 og 24 prosent.
- At vold og samlivsbrudd er forbundet gjenspeiles også i tallene for dem som opplevde at foreldrene skilte lag i oppveksten. Andelen menn som forteller at foreldrene skilte seg før de fylte 16 år, stiger fra 10,5 prosent hos dem som svarer ”nei” til at de opplevde fysisk straff/vold hjemme, til 21,2 prosent hos dem som svarer klart ”ja”. Andelen kvinner stiger her fra 10,9 prosent til 26,1 prosent.
- Når det gjelder vold utenfor hjemmet som voksen, er menn mer involvert både som ofre og utøvere. Samtidig finner vi at det i hovedsak er blant de yngste mennene vi finner de høye andelen. Etter fylte 50 år synker andelen dramatisk for å komme i kontakt med vold ute, og andelen menn og kvinner nærmer seg hverandre.

Arbeidsliv

- Manns- og kvinnedominerte arbeidsplasser tilbyr systematisk forskjellige vilkår, og på en slik måte at kvinnedominerte arbeidsplasser i hovedsak faller dårligst ut.
- Arbeidsplasser der kvinner er i flertall, er blant annet preget av dårligere forhold når det gjelder ufrivillig deltid, når det gjelder muligheten til å utvikle seg i jobben (gjelder menn), og når det gjelder muligheten til å bestemme ”hvordan arbeidet skal gjøres” (gjelder kvinner).
- For kvinner øker rapporteringen av konflikt og baksnakking både når vi beveger oss fra arbeidsplasser med kjønnsbalanse til mannsdominerte arbeidsplasser, og til kvinnedominerte arbeidsplasser.
- Det samme mønsteret – nå for både menn og kvinner – finner vi når det gjelder negativ forskjellbehandling på grunn av eget kjønn, for både menn og kvinner. Her øker den negative forskjellbehandlingen for menn med graden av kvinnedominans på arbeidsplassen, og det samme gjelder kvinner når mannsdominansen øker. Effekten for kvinner er noe større enn for menn.
- Når det gjelder nivået for rapportert konflikt og baksnakking, finner vi ellers, i likhet med annen forskning, både at det øker med økt stress og med et dårlig forhold til nærmeste overordnet.
- Flest er tilfreds med jobben når kjønnsbalansen er god.
- Begge kjønn rapporterer minst negativ forskjellsbehandling pga eget kjønn når kjønnsbalansen er god.
- Når man bes om å prioritere arbeid og familie, er tendensen klar: Desto dårligere jobbtrivselen er, desto mer trekker svarene i retning av at man ønsker kortere arbeidstid og mer tid til barn og familie.

De tradisjonelle og de likestilte. Hvem er de, og hvordan lever de?

- Hvis vi spesifiserer likestilling som det at partnerne i hovedsak deler likt på husarbeid og/eller omsorg for barn, kan vi slå fast at menn og kvinner som lever mer likestilt, har bedre livsforhold på en rekke områder.
- For menn gjelder det særlig i forhold til barna. Hvis vi ser på samvær med barna som et gode, er det et gode som flere likestilte menn tar del i, hvis vi sammenligner dem med de mer tradisjonelle mennene.
- Kvinnene som lever likestilt, rapporterer høyere generell livskvalitet og trivsel enn sine mer tradisjonelle søstre.
- Når det gjelder kvaliteten på parforholdet, kan de mer likestilte også glede seg over bedre forhold, lavere konfliktnivå og mer stabilitet i den forstand at det er færre som tenker på å bryte ut av forholdet, hos både menn og kvinner.
- Inntektsbalanse (det at partnerne bidrar omtrent like mye økonomisk til husholdningen) virker på en litt annen måte enn de to andre formene for likestilling. For mannen gjelder det at forholdet til barna styrkes også her. Kvinnene rapporterer bedre helse på visse områder, men særlig ser vi svar som kan tolkes i retning av at kvinner helst ville ha jobbet mindre og vært mer sammen med barna.
- I par der partene tjener like mye og har barn, svarer 21 prosent av kvinnene ”ja” og ”delvis” (sammenlagt) på spørsmålet ”Hvis du har en partner, hadde du gjerne sett at han/hun jobbet mer, slik at du kunne jobbe mindre?”.

- Inntektsbalanse er også forbundet med høyere konfliktnivå i parforholdet.
- Andelen likestilte er i hovedsak høyest i de større byene og blant dem med høy utdanning.